

GLOBALIZACE A VLÁDNUTÍ

Ivana Urešová

Chrudimská nemocnice, a.s.

Abstract: *If we speak about the global governance, it is necessary to have in mind the functionality of the global economy and the universality of global communication. The globalization is a new form of economic and cultural expansion of U.S. influence around the world. In the developing world, globalization brings greater prosperity but also a lot of problems. The social response to the globalization is often interpreted as antagonism to the economic globalization. Nor is it a rejection of globalization as such is a need for more effective management.*

Keywords: *globalization, governance, global economics, offshoring, private government, public government, governing systems.*

1. Úvod

Proces globalizace se dnes často chápe jako cosi jednosměrného, jako nová podoba expanze hospodářského a kulturního vlivu USA do celého světa. Není pochyb, že globalizace má i tuto dimenzi, a že průkopníkem globalizace byly Spojené státy americké, kde místní společnosti expandovaly v 60. letech na evropské trhy, ale celý problém je mnohem složitější.

Globalizace není jen ekonomickým fenoménem, nýbrž i fenoménem politickým a kulturním, týká se tak odlišných sfér, jako jsou migrace a imigrace, vojenství, životní prostředí a šíření nemocí. Umožnily ji teprve komunikační sítě propojující kontinenty, sítě, které začaly vznikat již ve druhé polovině 19. století. Dnešní podoba globalizace se liší od předchozích intenzitou i objemem.

2. Globalizace

Každá tradiční společnost byla původně soběstačná, s úplnou dělbou práce, zastoupením všech nezbytných profesí a produkcí všech potřebných statků. V moderní době se nicméně svět změnil tak, že žádná společnost již není dostatečně izolovaná od ostatních a na světě se vytváří globální systém dělby práce, který protíná jednotlivé společnosti a kulturní okruhy. Kapitalismus se stal v tomto nově vzniklém světovém systému dominantním především kvůli rozvinutým dopravním prostředkům, vojenské síle, ale i ekonomické a kulturní převaze. Kapitalistické země se staly centrem nového světového systému. I přes svou vysokou efektivitu výroby a produkce potřebovaly země světového centra získávat ekonomické přebytky, kterými by financovaly svou expanzi. Těch se jim dostalo na úkor zemí v periferních a marginálních oblastech, kde je cena lidské práce a dalších zdrojů udržována na nízké úrovni. Periferie jsou pod neustálým silným kulturním tlakem centra, a tak se mu postupně přizpůsobují a stávají se komplexnějšími. Marginální oblasti obchodují s centrem, přijímají i technologické inovace, nicméně uchovávají si svoji odlišnou kulturní identitu, hodnotové orientace i vývojové modely. Rozpory, dané nerovnoměrným přístupem k moci a zdrojům, se přitom dále prohlubují.

Od uvědomění si globálního stavu ohrožení, resp. od globálního vědomí rizik [2] se začaly odvíjet první výhonky současné teorie globalizace. Novou vlnu teoretické reflexe globalizačních procesů vyvolal rozvoj ekonomiky, jehož hnacím mechanismem byla a stále je

aktivita nadnárodních soukromých korporací. Pod jejich tlakem ekonomická produkce přestala respektovat rámec národních států, vznikl globální finanční trh a celá servisní infrastruktura globální ekonomiky. Kapitál se stal veličinou, která bez nejmenšího odporu překračuje hranice států a jeho pohyb nevyžaduje žádné cestovní náklady. Jádro vědecké diskuse o globalizaci se přeneslo na hledání její podstaty a významu pro dnešní společnosti. Podstata globalizačních procesů je nejčastěji spatřována ve specifické restrukturalizaci prostoru a času. Podle Giddense představuje globalizace časoprostorovou kompresi, tj. intenzifikaci společenských vztahů na celosvětové úrovni, která vede k propojování vzdálených lokalit takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se míle daleko a naopak. [4]

Koncept globalizace poukazuje na jedné straně na vytváření jednoho globálního celku, jedné globální světové civilizace fungující na základě globálně se prosazujících pravidel a na druhé straně s sebou přináší fragmentaci významů a identit. Ve věku kulturní plurality ztrácejí národní identity svoji exkluzivitu. V globalizovaném světě je pro lidi stále lehčí přebírat různé identity mimo rámec identity národní.

Václav Bělohradský zdůrazňuje, že ve veřejném sektoru demokratických zemí si konkurují dvě pojetí globalizace. Za prvé pojetí „zavřené“, podle něhož je globalizací zrychlení kapitálových toků, snížení role státu ve světové ekonomii, flexibilita práce a posun legislativních procesů z parlamentů národních a nadnárodních států k světovým finančním organizacím jako je WTO, Mezinárodní měnový fond, Světová banka. Za druhé pojetí „otevřené“, podle něhož globalizace je pokusem integrovat do procesu politického rozhodování pohled na Zemi ze satelitu. [1]

Globalizace rozhodně neznamená nějakou další internacionální rovinu integrace lidstva. Je to vnitřně rozporná pluralita procesů [4], neklidná turbulentní síla [9], která nemá vnitřní logiku. Není to žádný projekt, ale výsledek nezamýšlených důsledků intenzifikace různých procesů modernizace. [1] Každý z globálních institucionálních sektorů se snaží vidět a organizovat svět podle sebe, což znamená, že každý produkuje hierarchie potřeb, hodnot a praktických požadavků, které překračují hranice jeho odborné kompetence. Jediným smyslem, který stojí v pozadí expanze mechanismů globalizace, je vydělávání peněz. [3] Průběh globalizace je nekontrolovatelný a vyvolává všeobecnou nejistotu – každý je potenciálně redundantní anebo nahraditelný, a tedy zranitelný a každá sociální pozice, jakkoliv se dnes může zdát povznášející a silná, je z dlouhodobého hlediska nejistá.

I když jsou za hlavního aktéra globalizace nejčastěji označovány nadnárodní společnosti, nemají na dynamizaci globalizace monopol. Jako protiváha ekonomických sil, kterým chybí pocit občanské zodpovědnosti, se rodí globální občanská společnost, konstituovaná sítí občanských (nevládních, neziskových) organizací mezinárodního charakteru. Jejich počet roste závratnou rychlostí a již v polovině devadesátých let se blížil k číslu 30 000. Ve stínu hlučné ekonomické globalizace probíhá méně nápadná globální asociativní revoluce. Jsou to právě občanské organizace, sdružující miliony lidí po celém světě, které formují a udržují pluralitu kolektivních identit a hájí lokální zájmy před hegemonistickým tlakem nadnárodních společností. Paradoxně však svým síťovým charakterem globálního významu přispívají k šíření globalizace. Podle Richarda Falka tak dochází ke globalizaci zdola, která jediná dokáže mobilizovat transnacionální demokratické síly a čelit tak globalizaci shora, kterou reprezentují nadnárodní společnosti.

2.1. Výzva globalizace

V polovině 1. dekády 21. století ekonomická globalizace pokračuje ve vznášení výzev pro rozvíjející se a rozvinuté země. V rozvíjejícím se světě globalizace přináší větší prosperitu, ale

také hodně ostatních zemí a národních regionů nechává za sebou. Afrika a část Latinské Ameriky měly jen malý prospěch. Ti co profitovali, jako Mexiko a Východní Evropa, začínají trpět konkurencí od zemí Východní Asie a hlavně Číny. Největší zjevné vítězové, hlavně Čína a Indie čelí napětí, které s sebou přináší ve zvládnání rychlých změn, které globalizace způsobila.

Ale globalizace není jen problém rozvíjejících se zemí. Ačkoliv mnoho pokročilých odvětví průmyslu má prospěch, tradiční zpracování v nitru zemí napříč Severní Amerikou a Východní Evropou bylo v úpadku, když čelilo konkurenci rozvíjejících se zemí. Nyní je také nastolen problém „bílých – límečků“ v rozvíjejících se zemích. Dobře vzdělaní a dobře placení zaměstnanci se ubírají stejnou cestou jako „modré – límce“ v 70. a 80. letech. Obě skupiny trpí „trojnásobnou hrozbou z komputelizace, z tech – led zvyšující se produktivity a z přemístění jejich práce do zahraničí. [8]

Příkladem může být kvalifikovaný indický radiolog v Bangalore, který může analyzovat CT skeny a rentgenové snímky hrudníku za méně než polovinu platu než jeho protějšek v USA a Ernest & Young zaměstnává 200 účetních v Indii na problematiku návratu daní do USA. [7]

Zmíněné tlaky odrážejí dvě dramatické změny ve struktuře globální ekonomiky. První změnou je historický posun v umístění výroby z rozvinutého do rozvojového světa. Díky pomoci Číně, Indii a jiným velkým rozvíjejícím se národům, expandovala pracovní síla tak moc, že výsledek globalizace druhé změny je v organizaci mezinárodní ekonomiky. Globální ekonomika se ve větší míře koncentruje nahoře a je roztržštěná dole. Z důvodu této struktury se profity snižují, nejsou peníze na reinvestice, inovace nebo zvyšování platů a výdělků menších producentů.

Rozvinuté a rozvíjející se ekonomiky nyní soutěží, aby ukořistily vysoce ceněné aktivity v globální výrobě sítí. Ekonomické a sociální tlaky, které se vztahují ke globalizaci, zažehly odpor k politikám. V rozvíjejícím se světě, hlavně v Latinské Americe a Africe, vzrůstá odmítání volného trhu a touha po návratu k více řízenému ekonomickému systému. Mnoho rozvíjejících se zemí si stěžuje, že postrádají vliv IMF, WTO a jiných globálních institucí, kde se vyjednávají pravidla. V pokročilých ekonomikách se rozvíjí odpor (protireakce) proti outsourcingu, hlavně v Číně a Indii. A v sítích pracovních sil, životního prostředí, lidských práv, náboženství a jiných aktivit, které utvářejí vzrůstající globální civilní společnost, se objevují protesty proti důsledkům nové globální ekonomiky. Společenská odpověď na globalizaci se často vykládá jako odpor proti ekonomické globalizaci. Ale více politických aktivit napříč světem se ve skutečnosti zaměřuje na něco docela jiného. Není to ani tak odmítání globalizace, jako je to potřeba více efektivního řízení. Přeme se o to, že globalizace vedla k deficitům řízení a to přináší hrozbu pro stabilitu globální ekonomiky. Nicméně zaznamenáváme rozvoj ve třech oblastech řízení. Zesílení vlivu mezinárodních institucí, vývoj privátních forem řízení zahrnující interakce mezi civilní společností a korporacemi a nové stavební kapacity v rozvíjejících se zemích.

2.2. Globalizace a offshoring

S ohledem na globalizaci a s tím související silné konkurenční tlaky je snahou firem zaměřit se na své hlavní činnosti, v kterých se odrážejí silné stránky a hledat tam pro sebe konkurenční výhody.

Jedním z významných trendů postindustriální společnosti je přesouvání výroby do zemí s nižšími náklady na pracovní sílu, tzv. outsourcing. Outsourcing je proces, při kterém společnost deleguje některou část své výroby nebo činnosti ze své interní struktury na externí

entitu. Jedná se o obchodní rozhodnutí, které vede ke snížení nákladů vyvedením této činnosti na třetí stranu.

Offshoring je přesun výroby do zahraničí bez ohledu na to, zda tuto výrobu dále provádí třetí strana nebo se jedná pouze o přestěhování mateřské firmy. Předchůdcem offshoringu byl outsourcing, který se rozvíjel ve vyspělých zemích. Přeskok do mezinárodního prostředí byl usnadněn několika příznivými okolnostmi. Tou první byl krach bubliny dot.com, kdy najednou nebylo využití pro právě dokončené obrovské investice do globálních páteřních sítí optických kabelů. Přenosová kapacita byla náhle skoro zadarmo, protože to americké počítačové a servisní firmy nestíhaly, vzpomněly si, že v Indii se také mluví anglicky a optické kabely už umožňují práci na dálku. Tak začala raketová cesta Indie do globální ekonomiky. Práci na dálku urychlila také bezpečnostní opatření po 11. září, která ztížila pohyb lidí. V té době do hry výrazněji vstoupila i Čína, která se dlouho rozvíjovala pro spolupráci se Západem ve zvláštních rozvojových zónách, ale obavy partnerů setřásla až vstupem do Světové obchodní organizace roku 2001.

Hned na začátku se přitom ukázalo, že klíčem k úspěchu je především jazyková blízkost. Je to vidět na příkladu Francie a Německa, zemí, kterým se do Indie neprochází tak snadno. Proto se musely orientovat na střední a východní Evropu a severní Afriku, kde jsou náklady vyšší a výsledky kolísají. Zatímco offshoring do Číny a Indie přinášel úspory nákladů ve výši 85 až 90 procent, v severní Africe to bylo jen 70 procent a ve střední a východní Evropě mezi 75 a 55 procenty.

Jak už bylo řečeno, největší pohyb byl zpočátku v oblasti informačních technologií, financí a call center, ale přibývají další a pokračuje vzestup přejímaných úkolů v hodnotovém žebříčku. Usnadnila to standardizace, napřimování a zjednodušování procesů, automatizace. Když obě strany používají stejný SAP nebo stejný PeopleSoft, propojení je snadné. Pokud by se naplnila předpověď, měl by napřesrok offshoring obsadit 160 milionů pracovních míst „bílých límečků“, to je asi 11 procent z celkového světového počtu.

V odborné literatuře se vykrystalizovaly dva základní přístupy, které není snadné precizně pojmenovat. Zatímco většinový "střední proud" globalizaci a outsourcing podporuje, levicovní autoři, a také ti, jež bychom zařadili k pravicovému populismu, podporují protekcionismus a tvrdí, že volná konkurence, globalizace a outsourcing jsou příčinou nezaměstnanosti a celkového oslabování národního hospodářství.

3. Vládnutí

V tradičním pojetí je stát jedinou autoritou s jasnou odpovědností za obyvatelstvo v dobře definovaném teritoriu a s relativně pevnými zdroji. Stát ale monopol na moc již ztratil. Na mezinárodní úrovni se dobrovolně vzdává její části výměnou za větší bezpečnost, možnosti spolupráce a ekonomické úspory z rozsahu. Předává stále více moci s ohledem na cenová omezení a neefektivitu veřejného sektoru, které vedou k vyšším nárokům na konkurenci, i vzhledem k tomu, že technologie a sociální změny nabízejí jednotlivým zájmovým skupinám větší podíl na rozhodování. Stát dochází k závěru, že vzdát se části své odpovědnosti může vést k větší efektivitě a lepší reprezentaci zájmů, ale nové vztahy vyžadují změny pravidel. Musí se adaptovat na svoji vlastní měnící se roli, v níž sdílí svoji moc se stále rostoucí množinou partnerů. Učí se konzultovat, koordinovat se, vyjednávat a soutěžit s dalšími centry moci, tak uspokojovat očekávání občanů.

Každý stát stojí před řešením rozsáhlé a komplikované úlohy – přizpůsobovat svoji podobu a formy svého fungování procesům globalizace a integrace i měnícím se poměrům v zemi samotné, a to v situaci, kdy je kromě tradičních třeba řešit také nové úlohy, a kdy se zároveň

bude omezovat prostor jeho autonomního rozhodování a bude se měnit charakter zdrojů a kapitálů, která má a bude mít k dispozici. Hlavní nárok na stát spočívá ve výrazném posunu od přímého řízení k nepřímým formám vytváření podmínek pro autonomní rozhodování diferencovaných aktérů. Nejvýznamnější rozhodovací uzel vidím buď v přesunu důrazu na soukromou regulaci (zprostředkovanou především trhem) nebo na regulovanou samoregulaci, v níž se uplatní koregulace s účastí státu, subjektů trhu a subjektů občanského sektoru. Tato volba bude mimo jiné podmíněna i poměrně setrvalými kulturními dispozicemi obyvatelstva a prosazujícími se ideologickými orientacemi. Zde lze očekávat úporné soupeření na jedné straně individualisticko-liberální, na straně druhé sociálně solidaristické orientace, které budou mít i v dalších letech a desetiletích největší zázemí v sociální struktuře a struktuře zájmů každé společnosti. Postupně budou nicméně doplňovány i ohledy na environmentální a bezpečnostní kritéria kvality a udržitelnosti života.

Teoreticky zaměřená literatura hledá východisko z krize dané nedostatečností stávajících teoretických konceptů. Jednou z nejslibnějších cest z ní nachází v postupném přerodu užšího pojetí správy prostřednictvím státu do širší podoby vládnutí. Reaguje tím na jasnou potřebu nového paradigmatu, které by bylo schopno adekvátně reagovat na hluboké změny procesů společenského řízení v posledních desetiletích. Tuto obecnou tendenci dobře charakterizuje Bovairdova otázka: směřujeme k budoucnosti, v níž vláda zůstane klíčovým hráčem v oblasti veřejného vládnutí, nebo je reálné domnívat se, že se budeme pohybovat v prostředí vládnutí ve stínu vlády směrem k samosprávné politice a systémům poskytování služeb, tj. k vládnutí bez vlády? Nejistota ohledně tradičních teorií vládnutí spolu s novými přístupy k jeho konceptualizaci je dobře dokumentována kromě pojmu veřejné vládnutí také mnoha novými přívlastky, souvisejícími s tímto klíčovým termínem, např. nové vládnutí, sociopolitické vládnutí, dobré vládnutí nebo dokonce progresivní vládnutí.

V odborné literatuře můžeme najít několik definic vládnutí:

Vládnutí je kolektivní schopnost ovlivňovat budoucnost k lepšímu.

Vládnutí je systém hodnot, veřejných politik a institucí, pomocí nichž společnost spravuje svého hospodářské, politické a společenské záležitosti interakcí uvnitř a mezi státem, občanskou společností a soukromým sektorem. Funguje na všech úrovních lidského snažení.

Společensko-politické vládnutí znamená využití analytického a normativního pohledu na jakékoli společenské vládnutí, které je kolektivní. Kolektivní nikoliv tom smyslu, že péče a rozvoj těchto aktivit jsou považovány za veřejný úkol (stát), za povinnost soukromého sektoru (trh) nebo třetího sektoru (občanská společnost) nezávisle na sobě, nýbrž jako společně sdílenou množinu odpovědností. Interakce jakožto společenský jev a interakce v procesu vládnutí jakožto její specifický typ jsou bohatým zdrojem analýzy a syntetizujících vhledů do mnoha aspektů vládnutí.

Nesporné změny forem a způsobů vládnutí jako společenského procesu v moderních společnostech možná naznačují, že jádro tohoto konceptu je spojeno s procesualností, pluralitou aktérů a komplexností. S rostoucí složitostí a vzájemnou závislostí společenských aktérů se zdá, že byrokratické formy vládnutí, vycházející z tradičního pojetí role hierarchicky uspořádané a fungující veřejné správy ztrácejí půdu pod nohama a jsou průběžně nahrazovány méně vyhraněnými formami řízení. Klíčovým problémem vlád je skutečnost, že z minulých století zdědily organizační modely, strukturované podle funkcí a služeb, nikoliv modely zaměřené na řešení problémů.

Základní odpovědí na tyto problémy je komplexnější vláda, organizovaná spíše podle výsledků než podle struktur a institucí.

Rozhodnutí a činy, které významným způsobem formují (mění) životní podmínky lidí daného společenství v dlouhodobém horizontu, jsou souhrnně označovány pojmem

strategické vládnutí. Vymezuje je jako dynamický proces tvorby a uplatňování veřejné politiky, politiky a správy, představovaný snahou mnoha různých sociálních a ekonomických skupin s různými zájmy a zároveň hledáním udržitelné rozvojové orientace a sociálního kontraktu (kontraktů), schopných vyvážit tyto zájmy způsobem, který je slučitelný s dlouhodobými zájmy celé společnosti včetně jejich budoucích generací.[6]

4. Globalizace a vládnutí

Globální vládnutí sestává z množiny institucí, procedur a sítí, které navzájem ovlivňují kolektivní rozhodnutí (dohody, regulace, specifické volby), potřebná ke zvládnutí globálních problémů. Potřeba zvládat problémy globální povahy – vládnout globálně – je indukována především procesy globalizace.¹

Porozumění těmto procesům a pokusům je zvládat na úrovni racionální kolektivní akce je zatím v samotných počátcích. Přesto existuje většinově sdílené teoretické východisko, o něž je možné se opřít. Je reprezentováno třemi významnými definičními znaky globálního vládnutí:

1. víceúrovňovostí (globální vládnutí je realizováno paralelně na různých hierarchických úrovních, nemůže se tedy omezit např. jen na úroveň národního státu);
2. pluralitou regulátorů (globální vládnutí užívá kromě tradičních nástrojů státní moci a správy i další regulátory a aktéry, především trh, občanský sektor a sdělovací prostředky);
3. existencí nehierarchických sítí (globální vládnutí nemůže sázet jen na hierarchie; je nesené i horizontálními vazbami, propojují je formální i neformální informační, komunikační i akční sítě aktérů).

Z prvního definičního znaku globálního vládnutí vyplývá, že pod vlivem globalizace dochází k postupnému, lež nezadržitelnému oslabování dříve výsostného postavení národních států. Ty odevzdávají (dobrovolně i nedobrovolně) významnou část své formální i neformální rozhodovací autority jak nadřazeným mezinárodním či nadnárodním strukturám, tak v decentralizačním procesu svým vlastním regionům a municipalitám.

Druhý definiční znak globálního vládnutí vystihuje reálný ústup států v postupující „dělbě práce“ mezi nimi a dalšími aktéry z komerčního i občanského sektoru, Sdílení pravomoci, odpovědnosti, ale i vzájemné závislosti mezi aktéry trhu a státu vyjádřil už před desetiletími pregnančně Charles Lindblom. V posledních desetiletích se na scéně stále výrazněji prosazují i aktéři občanského sektoru a samozřejmě média.

Třetí definiční znak globálního vládnutí souvisí s novými možnostmi informačních a komunikačních technologií, je analyticky nejhůře postižitelný, nicméně zásadně ovlivňující jeho povahu a možnosti uplatnění. Jde o existenci a aktivity sítí nerespektujících hierarchické struktury moci a správy, které mohou mít velmi fluidní, ale zároveň velmi akční povahu.⁴ Problematika globálního vládnutí, jeho charakter a aktéři, je zároveň velmi výrazně propojena s otázkami zajišťování bezpečnosti na národní, regionální a globální úrovni.

Jaká tedy může být budoucnost globálního vládnutí? Bude ve značné míře závislá od podoby multipolárního světa. Ředitel Centra pro evropskou reformu v Londýně Charles Grant predikuje existenci dvou možných variant: jedné založené na soupeření, kde budou hrát prim národní státy a druhé založené na respektování multilaterálních organizací a z toho vyplývajících respektování multilaterálních pravidel jednání. Která z variant převáží je ovšem ne zcela jasné. První dekáda 21. století zatím spíše ukázala použití „mixu“ variant při řešení politických, ekonomických a bezpečnostních problémů světa, i když v mnoha ohledech byla patrná silná tendence především nejsilnější velmoci – Spojených států preferovat principy

unilaterální, národní, politiky a strategie nebo pouze výběrově multilaterální politiky. Politická, ekonomická a bezpečnostní realita a hloubka problémů současného světa je ale nakonec donutila i ke korekci takové politiky. Prosazení druhé varianty, kterou Charles Grant také označuje za „multilaterální model multipolarity“ závisí v mnoha ohledech na postoji Evropské unie, která mu jako jeden z významných globálních aktérů jednoznačně dává přednost. Vypovídají o tom i slova Evropské bezpečnostní strategie z roku 2003: Ve světě globálních hrozeb, globálních trhů a globálních médií, závisí naše bezpečnost a prosperita stále více na efektivním systému mnohostranné spolupráce. Naším cílem je vytvořit silnější mezinárodní společenství, dobře fungující mezinárodní instituce a mezinárodní řád založený na dodržování přijatých norem.

Vzrůstá i důležitost velkých politicko-ekonomických bloků, makroregionů spojujících celé skupiny geograficky blízkých států, což je odrazem toho, že paralelně s procesem globalizace probíhá i proces regionalizace.

4.1. Povaha řízení trhu

Řízením trhů míníme ty instituce, vládní a nevládní, které umožňují a omezují chování trhů a činitelů na trhu. Rozlišujeme ze dvou různých forem řízení.

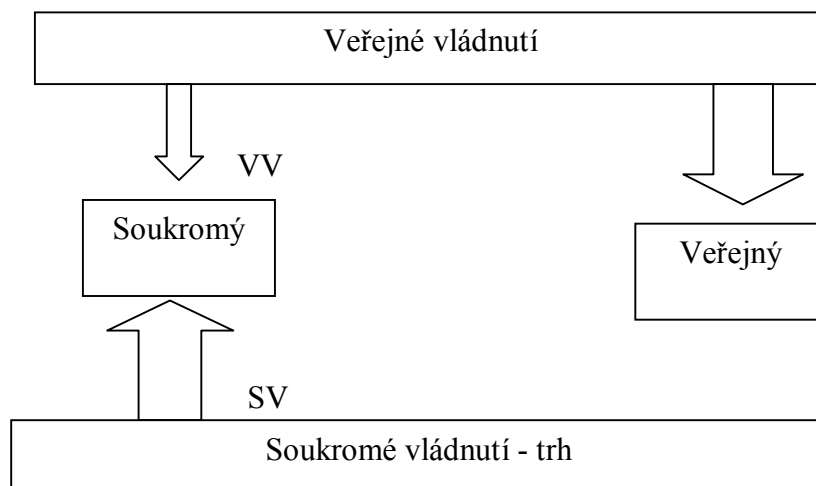
- corporate governance = společné řízení, které se zabývá záležitostmi zúčtování akcionářů a zaměstnanců.
- industrial governance = průmyslová řízení, která se vztahují k managementu dodávek řetězců a vzájemných firemních vztahů.

Řízení není totéž co vládnutí. Řídící systémy mohou být veřejné, ale privátní řízení může být stejně důležité. Veřejné řízení je známé záležitostmi vládní politiky, zákony, nařízeními, opatřeními.

Soukromé řízení zahrnuje nevládní instituce ve společnosti a zahrnují společenské móresy, které určují chování trhu, profesionální standardy, kolektivní vyjednávání definující povinnosti ke svým pracovníkům a jiné sociální konvence. Je důležité pojmut řízení ve smyslu různých funkcí. Vládnoucí systémy hrají nejméně 3 role s přihlédnutím k trhům:

- Ø **facilitative** – vládnoucí instituce hrají klíčovou roli v umožnění činnosti trhů, zakládají pravidla hospodářské soutěže, poskytují informace atd. Žádný trh, ani ten nejprimitivnější nemůže fungovat bez institucionálního vztahu
- Ø **regulační** – vládnoucí instituce jsou nezbytné pro regulaci negativních externalit od transakcí privátních trhů. Bez těchto pobídek by trhy vykořisťovaly pracovníky, znečišťovaly by životní prostředí a příliš by využívaly přírodní zdroje, což by zase generovalo jiné negativní externality.
- Ø **distribuční (přidělovací)** – vládnoucí instituce hrají klíčovou roli v omezování a zmírňování nerovných dopadů trhů a umožňují společně nastavit ekonomické změny. Distribuční mechanismy zahrnují sociální pojištění, zdravotní péči, veřejné vzdělávání, progresivní daňový systém a jinou veřejnou péči.

Problémem je zvolení vhodné proporce mezi veřejným vládnutím a soukromým vládnutím v soukromém sektoru, jak naznačuje obrázek č. 1.

Zdroj: vlastní

Obr. 1: Proporce vládnutí soukromého a veřejného

5. Globalizace a deficity řízení

Globální vládnutí v současném světě prochází velmi komplikovanou etapou vývoje, která má celou řadu jak pozitivních, tak i negativních rysů. Renomovaní autoři především pochybují o schopnostech současné podoby globálního vládnutí adekvátně reagovat na bezprecedentní výzvy globalizace. Tyto deficity vyvstávají ještě výrazněji do popředí pod tlakem globální krize finančních trhů a světové ekonomiky. K těm stinným stránkám patří také skutečnost, že globální síť vytvářejí nové možnosti pro aktivity organizovaného zločinu nebo že slábnoucí národní státy se nedokážou účinně bránit obrovským daňovým únikům globálně operujících firem.

Ekonomická globalizace dramaticky změnila mezinárodní trh v poválečné éře ve dvou důležitých směrech.

První je výrazný posun v umístění průmyslové výroby a menší, ale stále rostoucí význam služeb z rozvinutého do rozvojového světa. Ti co byli předtím mimo celosvětový systém, Brazílie, Čína, Indie, Mexiko a jiné menší země, nyní vytvářejí obrovský a rapidně rychle rostoucí podíl. Koncem 90. let asi polovina zpracovatelských prací byla v rozvojových zemích a bylo 60 % exportu z rozvojových zemí do industrializovaného světa.

Samozřejmě, že velmi velká část celosvětové produkce je nyní mimo pokročilé průmyslové ekonomiky.

Druhá změna je stejně významná pro vládnutí. Zatímco mezinárodní produkce byla organizována na národní úrovni s mezinárodním obchodem, primárně na dosah trhu (obchodu) a tokům kapitálu, nyní je globální ekonomika stále více charakterizována produkcí a dodavatelskými sítěmi, které přesahují národní hranice. [5]

Dnešní produkce je stále více kontrolována členy TNCs, které jsou umístěny v rozvinutém světě. Na finančních trzích v poválečné éře Breton Woods instituce, IMF a Světová banka utvořily silnou podpůrnou a distribuční kapacitu v tomto pořadí: mezinárodní systém ve vyšší míře byl rezervován pro rozvinutý svět. V roce 1980 ohnisko těchto institucí se posunulo, aby přineslo a posunulo rozvojový svět dovnitř globálního finančního systému, ale už jen malá pozornost byla věnována aspektům řízení této integrace. Skutečně podmíněnost sloužila

k rozbití starých systémů národních vlád, které zahrnovaly vysokou úroveň ochrany a státní spoluodpovědnost, ať už byly jejich setkání jakákoliv, měly důležitou regulační a distribuční funkci. Jak Rodrik a jiní ukázali, rychlá integrace mezinárodních finančních trhů, bez příslušné vládní kapacity, ať už na národní nebo mezinárodní úrovni, vystavila rozvíjející se země vysoké míře nestálosti a rizika.

Vládnoucí systémy se adaptovaly pomalu a následkem je neshoda mezi globální ekonomikou a institucemi řídící trhy.

První deficit řízení je nesoulad mezi globální ekonomikou a řídicími institucemi vyspělých průmyslových států. Národní hranice se staly porézní a větší části globální ekonomiky jsou umístěny v rozvojovém světě, staré struktury řízení, které byly organizovány na základě národ – stát, ztratily svoji kapacitu efektivně tvarovat trh. Jasným důsledkem je, že více celosvětové produkce je z dosahu národních institucí v rozvinutém světě. Přestože k dnešnímu dni se nevyskytl žádný dramatický „závod na dno“, existuje dobrý důvod věřit, že outsourcing a hrozba outsourcingu měla ochlazující efekt na regulační politiku vyspělých průmyslových národů. Pravděpodobně důležitějším byl dopad na distribuční kapacity. Nicméně celosvětová soutěž na úrovni základní výroby, rozdíl mezi platy a benefitem v rozvinutém a rozvojovém světě a rychlost ekonomických změn hodně tlačí na veřejné a soukromé řídicí instituce. Ve veřejné oblasti, sociálním pojištění, zdravotní péči a jiných elementárních oblastech nejsou schopny kompenzovat ty, kteří ztrácejí úspěch na mezinárodním trhu.

V soukromé oblasti je zde jasné narušení sociální dohody, která dlouho vládla obchodně pracovním vztahům, a která zahrnovala platy, penze, zdravotní péči a ostatní výhody.

Druhý deficit řízení je na úrovni mezinárodních organizací. Přestože mezinárodní vládnoucí organizace jako je WTO, IMF a WIPO, které byly navrženy, aby podporovaly celosvětové trhy, rostla jejich síla, rozvíjely se jejich regulační a redistribuční kapacity, nestačily udržovat krok.

Znepokojení vyvolává především institucionální krize OSN - poté, co selhal pokus o její reformu v roce 2005. Není vyloučeno, že vliv této organizace na podobu globálního vládnutí bude postupně dále upadat, zejména pokud se Radě bezpečnosti OSN nepodaří efektivně čelit hrozbám mezinárodnímu míru a bezpečnosti. Nad budoucností OSN a její akceschopností tak leží celá řada otazníků. Není přitom nezajímavé, jak vidí v kontextu globálního vládnutí možnou budoucí podobu OSN významný americký futurolog Alvin Toffler, který navrhl, aby se OSN stala federací různých smluv a paktů a proměnila svou strukturu ze souboru stálých vertikálních byrokracií v horizontální, na jednotlivé problémy zaměřené, jednotky[6].

Třetí deficit řízení je v těch rozvíjejících se zemích, které mají velmi omezené kapacity vládnout trhům. V rozkvětu neoliberalismu bylo jenom málo porozumění pro to, jak je důležité řízení pro umožnění úspěšného vstupu do globální ekonomiky. Největší pozornost byla zaměřena na podpůrné kapacity, posilování vlády zákonů, vlastnická práce, mezinárodní standardy a jím podobné. Ale jestli tvořily jakýsi přechod z netržní ekonomiky nebo z relativně izolovaného modelu řízení, rozvojové země obecně postrádaly ten druh silných regulačních a distribučních institucí, které byly charakteristické pro vyspělé národy. To platí pro veřejnou i soukromou sféru.

6. Závěr

Příští desetiletí je určující období pro celosvětový ekonomický systém. Jak se prohlubuje globalizace, pravděpodobně akutněji poroste i deficit řízení. Hlubší ekonomická globalizace bude vyžadovat větší řídicí kapacity.

Ekonomická krize zdůraznila potřebnost globálního vládnutí, protože je stále zřejmější, že globální trh selhává i proto, že globalizovaná ekonomika nemá partnera v podobě silných globálních politických institucí.

Kontrast mezi silnými podpůrnými řídicími institucemi a zpoždění regulačních a distribučních institucí je silný. Na mezinárodní úrovni bylo jen pomalé tempo zakládání silnějších institucí zabývajících se životním prostředím, pracovní silou, apod. a ještě méně těch činů pro vznik distribučních mechanismů, které mají za úkol nápravu nerovného dopadu trhu. Pokus soukromého řízení je slibný, ale omezený a křehký. A v rozvíjejících se zemích potřeba regulačních a distribučních kapacit pravděpodobně předčí skutečný růst těchto kapacit.

Povyk kolem globalizace je ve své podstatě sociální odpověď na krizi v řízení. Je zřejmé, že v globalizovaném světě musí národní vlády změnit svou roli a funkce. Musí se přizpůsobit situaci, kdy je jejich moc a suverenita sdílena s mnoha dalšími veřejnými i soukromými institucemi. Handicap národních států a vlád se projevuje v tom, že jsou omezeny svou jurisdikcí a zeměpisným dosahem. Naproti tomu nadnárodní společnosti mají naprostou volnost se pohybovat po celém světě. Ještě nedávno se zdálo, že současná globální ekonomická krize urychlí poznání, že cesta není v ambicích bez hranic. Objevuje se nové paradigma v nazírání světa, ale především ve změně chování nabobtnalého sebevědomí této civilizace.

Globalizace ranné části 20. století se zhroutila z části z důvodu nesouladu mezi strukturou trhu a vládnoucími institucemi. Někteří předpokládají, že stejný osud čeká i současnou globalizaci. Nicméně, kombinace ekonomických a neekonomických hráčů a možná, což je ještě důležitější, v rozvíjejícím se světě na regionální a národní úrovni se může rozvinout efektivně nový systém globálního řízení.

Základní závěr je přitom jednoznačný: pro porozumění vývojové dynamice společnosti se nelze obejít ani bez kritické teorie modernizace, ani bez kritické teorie globalizace, i když jejich spojení do jednoho výkladového rámce či modelu je mimořádně obtížné, vždy do jisté míry arbitrární a musí být tudíž podrobováno stále kritické diskusi.

Použité zdroje:

- [1] BĚLOHRADSKÝ, V. *Globalizace. In: Sborník podkladů pro Vizi rozvoje České republiky*. Praha: RASES, 2000.
- [2] BECK, U., ANTHONY G., et. al, *Reflexive Modernization, Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*, Cambridge: Polity Press, 1994.
- [3] DAHRENDORF, R. 2000. *Občanská společnost: Nejspolehlivější záruka svobody. In: Pongs, A. V jaké společnosti vlastně žijeme?* Praha ISV. 2000.
- [4] GIDDENS, ANTHONY. *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: Slon, 2000.
- [5] PALMISANO, S. The globally integrated enterprise, in *Foreign Affairs*, 2006, Vol. 85, No. 3, p. 127-136.
- [6] POTUČEK, M. *Vládnutí v České republice v době globalizace a evropské integrace*. 2007. Dostupné na WWW: <<http://martin.potucek.cz/index.php?option=com>>
- [7] SCHUMER, C., ROBERTS, P.C. Second thoughts on free trade, in *New York Times*, 6 Jan. 2004, p. 23A.
- [8] SCHWARZ, N. D. Down and out in white-collar America, in *Fortune*, 9 June 2003.
- [9] SCOTT, P. *Projev na konferenci Forum 2000, Sborník konference 2000*. Praha: Nadace Forum, 2000.

Kontaktní adresa:

Ing. Ivana Urešová, MBA
Chrudimská nemocnice, a.s.
Václavská 570, 537 01 Chrudim
E-mail: uresova@nemcr.cz
Te.č.: 469653129